

# Tariximizin dəhşətli səhifəsi-31 mart

31 mart 1918-ci ildə ermənilər tərəfindən həyata keçirilmiş azərbaycanlıların soyqırımı son iki yüzillikdə Azərbaycan xalqı və dövlətçiliyinin tarixində baş vermiş ən faciəli və dəhşətli səhifələrdəndir.

XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq, xüsusən 1813-cü və 1828-ci il Gülüstən və Türkmənçay müqavilələrindən sonra tarixi Azərbaycan torpaqları olan Qarabağa, Naxçıvana, Zəngəzur, İrəvan xanlığına və digər bölgələrə İran və Türkiyədən minlərlə erməni ailəsi köçürülmüşdür. Erməni millətçiliyinin və onların havadarlarının azərbaycanlılara qarşı həmin dövrdən başlamış və iki əsrdən artıq müddətdə məqsədyönlü şəkildə həyata keçirdikləri soyqırımı, etnik təmizləmə və deportasiya siyasətinin məqsədi soydaşlarımızı öz tarixi torpaqlarından qovmaq və bu ərazilərdə "Böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq olmuşdur.

İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ xanlıqlarının ərazilərində məskunlaşdırılan ermənilər orada yaşayan azərbaycanlılarla müqayisədə azlıq təşkil etmələrinə baxmayaraq, öz havadarlarının himayəsi altında "Erməni vilayəti" adlandırılan inzibati bölgünün yaradılmasına nail olublar. Süni ərazi bölgüsü, əslində, azərbaycanlıların öz torpaqlarından qovulması, Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasətinin həyata keçirilməsinə şərait yaradıb. Azərbaycanın və ümumən, Qafqazın tarixinin saxtalaşdırılması bu fəaliyyətin mühüm tərkib hissəsini təşkil edib. Bu mənfur siyasətin məqsədi azərbaycanlıları tarixi torpaqlarından qovmaq, bu ərazilərdə erməni tarixçilərinin və ideoloqlarının uydurduqları "Böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq olmuşdur. "Böyük Ermənistan" yaratmaq xül-

yasından ruhlanan erməni millətçiləri 1905-1907-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı kütləvi qırğınlar həyata keçiriblər. Ermənilərin Bakıdan başlanan kütləvi qırğınları Azərbaycanı və indiki Ermənistan ərazisindəki azərbaycanlılar yaşayan kəndləri əhatə edib. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıdılıb, minlərlə azərbaycanlı vətəndaşına qətlə yetirilib.

1917-ci ildə Rusiyada baş verən fevral və oktyabr hadisələrindən sonra "Daşnaksütyun" partiyası və Erməni Milli Konqresi daha geniş fəaliyyətə başlayıb. İlk addım kimi özlərini Qafqazda bolşevik hakimiyyətinin qanuni nümayəndələri hesab edən maskalanmış daşnaklar, əsasən Türkiyədən qaçıb gələn erməniləri silahlandıraraq sovet hakimiyyəti qurmaq adı altında Bakıda hakimiyyəti ələ keçiriblər. Lenin tərəfindən 1917-ci ilin dekabrında Qafqaza fəvqəladə komissar təyin edilən daşnak S.Şaumyan azərbaycanlıların kütləvi qırğınının təşkilatçısı və rəhbərinə çevrilib.

Erməni silahlı qüvvələri tərəfindən 1917-ci ilin əvvəllərindən 1918-ci ilin mart ayına qədər olan dövrdə İrəvan quberniyasında 197, Zəngəzur qəzasında 109, Qarabağda 157 kənd, digər bölgələrdə 60 yaşayış məskəni məhv edilib, yandırılıb və viran qoyulub.

Ermənilər müsəlman əhalisini işgəncələrlə öldürmüş, körpə uşaqları süngüyə keçirmiş, cəsədlərin burun, qulaq və başlarını kəsmiş, evlərə od vurub, sakinlər qarışıq yandırmış, qadınların saçlarını bir-birinə bağlayaraq ölüncəyə qədər döymüşlər. Bu faktlar erməni daşnak qaniçənlərinin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri vəhşiliklərin kiçik bir hissəsidir və yalnız 1918-ci

ilin mart ayının son üç günündə törədilən Bakı qırğınına əks etdirir. Mart qırğınları zamanı ermənilər bir çox qədim binaları, o cümlədən ziyarətqahları, Cümə və Təzəpirməscidlərini, dünya memarlığının incilərindən sayılan İsmailiyyəti binasını top atəşinə tutaraq dağıbılar.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra 1918-ci ilin mart hadisələrinə xüsusi diqqət yetirilib və Nazirlər Şurası iyulun 15-də bu faciənin tədqiqi məqsədi ilə Fəvqəladə İstintaq Komissiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul edib. Komissiya mart soyqırımını, ilkin mərhələdə Şamaxıdakı vəhşilikləri, İrəvan quberniyası ərazisində ermənilərin törətdikləri ağır cinayətləri araşdırıb. Dünya ictimaiyyətinə bu həqiqətləri çatdırmaq üçün Xarici İşlər Nazirliyi nəzdində xüsusi qurum yaradılıb. 1919 və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummilli mətəm günü kimi qeyd edilib. Əslində bu, azərbaycanlılara qarşı yürüdülmüş soyqırımı və bir əsrdən artıq davam edən torpaqlarımızın işğalı prosesinə tarixdə ilk dəfə siyasi qiymət vermək cəhdi olub. Lakin Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra həmin proses dayandırılıb, baş verənlərin sona qədər təhqiq edilməsinin və ona müvafiq siyasi-hüquqi qiymət verilməsinin qarşısı alınmışdır. Yalnız 80 il sonra - 1998-ci il martın 26-da Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərmanda həmin dəhşətli hadisələrə siyasi qiymət verilib və 31 mart "Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü" elan edilib. Fərmanda deyilirdi: "Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olu-

naraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünlülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırımı hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir".

Ümummilli lider Heydər Əliyev 2003-cü ildə 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü münasibəti ilə Azərbaycan xalqına müraciətində qeyd edirdi ki, "Erməni şovinist millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasətinin iki yüz ildən artıq tarixi vardır. Bu mənfur siyasətin qayəsi azərbaycanlıları öz tarixi torpaqlarından qovmaq, bu ərazilərdə mifik "Böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq olmuşdur. Müəyyən tarixi dövrlərdə bəzi aparıcı dünya dövlətlərinin planlarına uyğun gələn bu siyasəti reallaşdırmaq üçün ardıcıl olaraq ideoloji, hərbi və təşkilati xarakterli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Xalqımızın tarixi kobud surətdə təhrif olunmuş, erməni tarixçiləri və ideoloqları toponimlərimizi, mədəniyyət abidələrimizi öz adlarına çıxmaq üçün davamlı səylər göstərmişlər. Onilliklər boyu davam edən soyqırımı siyasəti total ideoloji təcavüz, terror, həтта ayrı-ayrı vaxtlarda tammiqyaslı hərbi əməliyyatlarla müşayiət olunmuşdur".

Son illər bu sahədə aparılmış araşdırmalar sayəsində çoxlu sayda yeni faktlar və sənədlər toplanıb. Quba şəhərində tapılan kütləvi məzarlıq bu faciənin qanlı epizodlarından biridir. 1918-ci ilin aprel-

may aylarında yalnız Quba qəzasında 167 kənd tamamilə məhv edilib. 2009-cu ildə Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə "Quba rayonunda kütləvi qətl qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilib, aşkar olunmuş kütləvi məzarlığın yerləşdiyi ərazidə monumental xatirə kompleksinin ucaldılması və abadlıq işlərinin aparılması qərara alınıb. Ərazidə yaradılmış Quba Soyqırımı Memorial Kompleksinin 2013-cü il sentyabrın 18-də açılışı olub.

Həmin mərasimdə çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev deyib: "Sovet dövründə təbib ki, tarix təhrif edildiyi üçün bu həqiqətlər bizdən gizlədilir. Uzun illər Azərbaycan xalqının qanını axıdan quldurlar, - onların da mənfur adları orada göstərilir, - Şaumyan və onun kimiləri bizə qəhrəmanlar kimi təqdim edilirdi. Hesab edirəm ki, bu, böyük faciədir. Çünki uzun illər xalqımıza qarşı amansızlıqla vəhşilik törədən ünsürlər sovet tarixində qəhrəman kimi təqdim edilirdi, onların şərəfinə abidələr ucaldılırdı. Yalnız müstəqillik dövründə biz həqiqi ədaləti bərpa etdik. Gözəl şəhərimizi, Bakımızı o abidələrdən təmizlədik və bu gün o yerlərdə gözəl parklar, o cümlədən Sahil parkı yaradılıb. Yəni, tarix, ədalət zəfər çaldı. Biz bu gün öz tariximizi qayıdırıq. Tarixin bütün məqamlarını bilirlik, bilməliyik. Gənc nəsil də bilməlidir ki, xalqımız keçmişdə hansı fəlakətlərlə üz-üzə qalmışdır".

1918-ci il Mart soyqırımından 101 il keçir. Dünya ictimaiyyəti, beynəlxalq təşkilatlar ermənilər tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı bu gün də davam edən soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinə obyektiv siyasi-hüquqi qiymət verməli, cinayətkarlar öz layiqli cəzalarını almalıdırlar.

**Zamir PAŞAYEV,**  
Qəbələ rayon prokurorunun  
köməkçisi, II dərəcəli  
hüquqşünas.

## Şəhidin anım günü qeyd olunub

**Vətənpərvərliyin ən ali məqamı - şəhidlikdir. Bu ucalığa yüksələnlərin ömür yolu nə qədər qısa olsa da, şərəfli və örnək sayılır. Qəhrəmanlıq bir anın bəhrəsi deyil. Xarakterin, tərbiyənin, mənəvi yaddaşın gücü ilə diklə olunan keyfiyyətdir. O, elə bir keyfiyyətdir ki, onun mahiyyətində təsadüf adlanan heç nə yoxdur.**

Belə şəhidlərimizdən biri torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə həlak olmuş Təbriz Abuzər oğlu Yaqubovdur.

Təbriz martın 16-da Bum qəsəbəsində anadan olub. O, 1971-ci ildə qəsəbədəki tam orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakı Sənaye Pedagoji Texnikumuna daxil olub. Texnikumu bitirdikdən



sonra bir müddət inşaat sektorunda çalışan Təbriz 1989-cu ilədək 16 nömrəli Bakı şəhər Texniki Peşə Məktəbində müəllimlik edib. 1989-cu ildən işə Bakı Geoloji Kəşfiyyat İdarəsində çalışıb.

Təbriz müəllim ordu sıralarında qulluq edərkən aviasiya üzrə rabiteçi ixtisasına yiyələnib.

Erməni hərbi birləşmələri tərəfindən torpaqlarımızın işğalı ilə bağlı 1990-cı ildə respublika Müdafiə Nazirliyinə bir neçə dəfə müraciət edərək, ordu sıralarına qəbul olunmasını xahiş edib. Lakin iki

azaşılı övladı olduğu üçün onu orduya qəbul etmədilər. Nəhayət o, 1992-ci ilin mart ayının 19-da arzusunə çataraq Milli Ordumuzun sıralarına qəbul olunub.

Xüsusi hazırlıq təlimi keçdikdən sonra İkinci Kəndli Bakı Batalyonunun tərkibində döyüşən cəbhəyə yola düşüb. Keçmiş Şaumyan /kənd/ rayonunun, Xanlar, Tərtər rayonlarının kəndlərinin ermənilərdən azad edilməsində fəal iştirak edib və əsl şücaət göstərib. Batalyonun taqım komandirinin müavini olan Təbriz müəllim qanlı döyüşlərdə dəfələrlə xüsusi qəhrəmanlıqlar nümayiş etdirib, hərbi hissənin mühasirədən çıxmasında böyük igidlik göstərib.

O, 1992-ci ilin iyul ayının 3-də Ağdərə uğrunda gedən qızğın döyüşlərdə qəhrəmanlıqla həlak olub, doğulduğu Bum qəsəbəsində torpağa tapşırılıb.

Onun torpaqlarımızın azadlığı uğrunda gedən döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlıqlar və hərbi bacarığı komandirləri tərəfindən daim dəyərləndirilib, müxtəlif mükafatlarla təltif edilib. Onun şərəfli döyüş yolu haqqında bir neçə kitabda xatirələr, memuarlar yazılıb, respublika mətbuatının səhifələrində məqalələr dərc olunub.

Təbriz Yaqubovun qəhrəmanlığı

dövlətimiz tərəfindən də yüksək qiymətləndirilib, təhsil aldığı doğma məktəbə ölümündən sonra Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə onun adı verilib.

Şəhidin doğulduğu gün-martın 16-da qəsəbə tam orta məktəbin şagirdlərinin və müəllimlərinin bir qrupu onun ailəsinə baş çəkiblər.

Görüş zamanı məktəbin müəllimi Azadə Hacıyeva şəhid Təbriz Yaqubovun zəhmətkeş, vətənpərvər bir ailədə dünyaya gəldiyini, bu gün gənc nəslə örnək olan onun kimi oğullarla qəsəbə sakinlərinin fəxr etdiyini bildirib.

Vətəninin dayağı olan Təbriz kimi hər bir gəncin dövlətini, torpağını, xalqını qorumağı özlərinin şərəfli borcu saydığını diqqətə çatdıran Azadə Hacıyeva yaxın zamanlarda qələbə sədəsindən şəhidlərimizin ruhuna təskinlik verəcəyini deyib.

Sonra tədbir iştirakçıları şəhidin məzarını ziyarət ediblər. Mərasimdə böyü-yən gəncliyimizin bu cür qəhrəmanlardan, şəhidlərimizdən örnək götürdüyü və onların şücaətinin Azərbaycan tarixində əbədi yaşayacağı səsənlənib.

Sonda Təbriz müəllimin ailə üzvləri dövlət tərəfindən şəhid ailələrinə göstərilən diqqət və qayğıdan, şəhidlərin ölməzliyindən, onların ən uca zirvəyə yüksəlməsindən söz açıb, tədbirin təşkilatçıları olan Azadə Hacıyevaya, Qəzənfər Adıgözəlova, Şəhla Abdullayevaya və qəsəbə tam orta məktəbin bütün kollektivinə öz dərin minnətdarlıqlarını bildiriblər.

**Emin BARATOĞLU,**  
AJB-nin üzvü.

## “Şahin” hərbi-idman oyununu üzrə rayon birinciliyi

Qəbələ Rayon Gənclər və İdman İdarəsinin təşkilatçılığı ilə Qəbələ şəhər 2 nömrəli tam orta məktəbdə gənclərin hərbi vətənpərvərlik təbiyyəsinin gücləndirilməsi, onların fiziki hazırlıqlarının artırılması

daha sonra komandalar es-tafet mərhələsində mübarizələrini davam etdirmişlər.

Yarışın nəticəsinə əsasən Qəbələ şəhər 1 nömrəli tam orta məktəbin komandası I yeri, Qəbələ şəhər 3 nömrəli



ması və ordu sıralarına hazırlanmasında mühüm rol oynayan "Şahin" hərbi-idman oyunu üzrə rayon birinciliyi keçirilmişdir.

Yarış gənclər və idman idarəsinin rəisi Fəxr Soltanov açaraq komandalara uğurlar arzulamışdır.

Rayonun ümumtəhsil məktəblərinin VIII-X sinif şagirdlərindən ibarət 20 komandanın iştirak etdiyi yarış gənc idman mübarizəsi şəraitində keçmişdir. Yarışın əsasnaməsinə uyğun olaraq sıra hazırlığı mərhələsi keçirilmiş,

rəli tam orta məktəbin komandası II yeri və Soltannaxa kənd tam orta məktəbin komandası III yeri tutmuşdur.

Qalib komandalara gənclər və idman idarəsinin diplomları təqdim edilmişdir.

Şəki şəhərində keçiriləcək zona yarışında rayonumuzu Qəbələ şəhər 1 nömrəli tam orta məktəbin komandası təmsil edəcəkdir.

**Məhəmmədli ŞƏFƏRÇİNOV,**  
gənclər və idman idarəsinin baş məsləhətçisi.  
**Səhrab Umuyev (foto).**